

Kvindelighed

Seksualitet fra første færd

En pige fødes sexet! Det er måske ikke det første, vi tænker på, når vi betragter en rødmosset nyfødt. Men erkendelsen af, at seksualiteten er til stede fra første færd, er vigtig for emnet kvindelig identitet. Udviklingspsykologien har beskrevet, hvordan seksualiteten udvikles i teenagealderen og lige før. Det er i denne periode af et menneskes liv, at *udviklingen* tager fart, men seksualiteten *begynder* ved undfangelsen. Seksualitet begynder ikke, når brysterne begynder at vokse, eller den dag pigen får sin første menstruation, eller når interessen for drenge viser sig. Seksualitet er med helt fra begyndelsen af et menneskes liv - som pige eller som dreng - med hud og hår!

Når et barn fødes, er der kommet endnu et sexet individ til verden. Vi kan endda gå endnu et skridt tilbage: Allerede ved undfangelsen er kønnet defineret. Hver eneste levende celle er enten hunkøn eller hankøn.¹

Vordende forældre fantaserer om, hvorvidt det barn, de venter, er en dreng eller en pige. Når nyheden om barnets fødsel spredes, spørges der efter barnets køn. Kønnet optager os. Det bliver det ved med livet igennem. Ligeledes tager *forskellen* mellem kønnene altid vores opmærksomhed. Det er fra livets begyndelse noget helt specielt og vigtigt, at vi er skabt som to køn.

Identitet er intellektuel og følelsesmæssig bevidsthed om, hvem jeg er. For nogle er det en selvfølge og noget, de ikke ofrer mange tanker. Andre har problemer med besvarelsen af spørgsmålet livet igennem.

Spørgsmålet er genstand for mange lange filosofiske og psykologiske udredninger. Det samme er spørgsmålet om mandlig og kvindelig identitet. Vi stiller os spørgsmål som: Hvad betyder det, at jeg er mand eller kvinde? Hvilke konsekvenser har mit køn for mit liv? Hvilke fordele har jeg af mit køn? Hvilke problemer løber jeg ind i på grund af mit køn?

Interessen, opmærksomheden og betydningen af kønnet gennemsyrrer alle de relationer, vi indgår i. Lige fra et tilfældigt møde eller en kortvarig kontakt til de langvarige kontakter. Efter et møde kan man have glemt mange ting angående den person, man har mødt. Navnet, hårfarven, hvad vedkommende fortalte med videre er måske glemt, men kønnet glemmer man ikke. Man ved, om det var en kvinde eller en mand, eventuelt en dreng eller en pige, man mødte! I blot et minimalt indtryk af et andet menneske indgår bevidstheden om personens køn. Så stor er vores optagethed af seksualiteten!

Seksualitet har en magnetisk virkning, ligesom positive og negative poler. Sex er den tiltrækkende kraft, som får polerne til at søge sammen. Sex adskiller også polerne - deler i hankøn og hunkøn. Dette afsnit handler om den ene pol: Det kvindelige. Det er imidlertid en afgrænsning, som er kunstig, idet det ene køn skal forstås i relation til det andet. Kvindelighed og mandlighed har med relationer at gøre. Hvis der kun sættes fokus på den ene del, som om den anden ikke fandtes eller uden hensyntagen til modpolen, reduceres virkeligheden. Gud skabte mennesket til at være mand og kvinde med den særlige betydning, at mand og kvinde kan knyttes sammen i en enhed, ægteskabet. Kvindekønnet vil således ikke blive behandlet isoleret. I denne artikel diskuteres kvindelighed, men relationen - tiltrækningen og adskillelsen mellem polerne - tænkes med.

Jeg er kvinde

I den store mængde af elementer, der hører til identitetsbegrebet, sidder kønsidentiteten lige i solar plexus! Følgende sætninger kan ikke adskilles for en kvinde: *Jeg er mig* og *Jeg er kvinde*.

På trods af det indlysende i denne påstand og på trods af ovenstående argumentation er der mange kvinder, der har alvorlige problemer med deres køns identitet. Usikkerhed og uvidenhed om, hvad det er at være kvinde, er en hyppigt forekommende og kendt problemstilling.

Nogle kvinder synes, de ser mandlige ud, har en mandlig adfærd, eller de føler sig mandlige. Betyder det, at de er mindre kvindelige end en kvinde med kraftig feminin udstråling, som har en stærk oplevelse af at være kvinde? Andre føler ikke, at de er »rigtige« kvinder. De synes, de burde være anderledes - mere af det ene og mindre af det andet. For eksempel synes nogle kvinder, at de er for initiativrige og for udfarende.

Hvor stor - eller hvor lille - en portion initiativ skal man have for at være rigtig kvinde? Kan man overhovedet være mere eller mindre »rigtig kvinde«? Nogle er forvirrede og ved hverken ud eller ind om deres kvindelighed - tænker måske helst ikke på det. De forsøger at fornægte, at kønnet har betydning for andet end slægtens videreførelse.

Det vil være forkert at konkludere, at kvinder med identitetsproblemer har for lidt eller ingen feminin seksualitet. Det er for en voksen kvinde som for en pige: Seksualiteten er absolut. En kvinde er sexet! Den dagligdags brug af udtrykket sexet hentyder til en adfærd og udstråling hos en kvinde, der er særlig tiltrækkende - eller udfordrende. Udsagnet »Hun er enormt sexet!« kan have positiv eller negativ ladning, alt efter hvem der siger det. Mennesker er uenige om hvem og hvad der virker sexet, og hvordan det skal vises eller skjules. Vi bruger udtrykket subjektivt for at beskrive, at der er en, der virker tiltrækkende på *mig*. Ved nærmere eftertanke er udtrykket noget vrøvl.

En kvinde har et køn, nemlig det kvindelige. Hverken mere eller mindre. Tiltrækningen er mere eller mindre, men ikke seksualiteten. Seksualiteten er fysisk, baseret på kromosomsammensætningen. Ingen kan med rette anfægte kønsidentiteten hos et fysisk sundt menneske.

Ved problemer med kønsidentiteten forstyrres den »simple« fysiologiske dimension af psykologiske forhold. Der foregår på det psykiske niveau noget, som vi ikke ser umiddelbart - hverken hos os selv eller hos hinanden. Det er, som om de psykiske forhold helt kan få os til at glemme, at vi har en krop, og at krop og psyke hænger uløseligt sammen.

Årsagen til, at mange kvinder har problemer med at finde ud af, hvordan de skal være rigtige kvinder, eller hvordan de skal blive nok kvinder, er at finde i følelseslivet. En kvindes forældre har plantet solide forestillinger om kvindelighed i hende. Både det, der er blevet sagt, og det, der ikke er blevet sagt, har påvirket pigen og hendes vækst mod kvinde. Pigen har først og fremmest set sin mor, men også andre kvinder, og har lært af det på godt og ondt. Som voksen kan det være nødvendigt at gøre op med nogle af de forestillinger og handlemåder, man ubevidst har indlært. Det kan være et stort arbejde at vurdere og eventuelt fralægge sig noget af det, der er plantet tidligt. Heldigvis plantes der ofte positive følelser i en piges liv i forhold til det at være pige med udsigt til at blive kvinde, og mange ser et forbillede i deres mor og andre kvinder og kan derfor udvikle sig sundt med en sikker fornemmelse af, hvad det vil sige at være kvinde.

Du er kvinde

Det er ikke kun kvinders egne følelser, der påvirker opfattelsen af kønsidentiteten og i nogle tilfælde vrider den skæv. Omgivelserne er i høj grad med til at cementere misforståelserne.

Det er almindeligt at benytte vurderende udtryk om kvinder som for eksempel: »Hun er temmelig mandhaftig«, »Hun virker ikke særlig feminin«, »Hun opfører sig ikke som en rigtig kvinde«, »Hun har et mandejob«. Så længe vi siger det *om* hinanden, tror vi måske ikke, at skaden er så stor - det er jo bare sladder, og vedkommende hører det ikke! Men sagen er, at hver gang vi siger noget om hinanden til hinanden, påvirker det den, der taler, og den, der lytter. Vi danner normer - i dette tilfælde for, hvordan kvinder skal være. Sådan presser vi hinanden ind i kvinderoller, og nogle føler, at de er låst fast i dem. Hvis de normer, vi lægger på hinanden gennem vurdering af andre, samarbejder med den indre tvivl, skubber det til identitetsopfattelsen eller underbygger en i forvejen smertefuld selvoplevelse.

Forskellige grupper i samfundet har forsøgt at nedtone kønsforskellen så meget som muligt. Forskellen anses af nogle for at være udelukkende fysisk. Andre har fokuseret på, at forskellene - ud over de fysiske - er kulturelt betingede. De mener, de er resultater af de muligheder, samfundsforholdene giver hhv. mænd og kvinder for fri udfoldelse, og de restriktioner, der lægges på især kvinder, altså kulturelt betingede forskelle. Atter andre anser forskellene for psykologiske. De mener, forskellene er resultater af den måde, hvorpå man opdrager sine sønner og døtre til at være mænd og kvinder. Hvis vi vil, mener de, kunne børn opdrages, så det, der i dag er typisk for kvinder, bliver mandlige roller og omvendt.

Feministiske grupper har søgt at minimere kønsforskellene. Andre proklamerer unisex og forsøger at efterleve det ideal og dermed bekæmpe forskellen. Mere moderate tendenser går i retning af at udjævne de sociale forskelle i arbejds- og familieliv, ofte i bedste mening for at modarbejde urimelige forhold for kvinder; men det bliver alligevel en misforstået hjælp, idet der ofte ikke tages hensyn til kvinders (og mænds) egenart. I New Age-strømningen er der kræfter, der anerkender forskellene som noget positivt, men de kæmper for at få mandlighed og kvindelighed til at balancere. På det indre plan skal der opnås balance mellem den mandlighed og kvindelighed, man hævder, findes i begge køn. På det ydre plan skal relationen afbalanceres. Der tales ikke så meget om forskelle, men om ubalance, og ubalance er sygelig eller i hvert tilfælde ikke konstruktiv.

Jeg tror, at den del af vores omgivelser, der består af kristne mennesker og deres kultur, i særlig grad er med til at øge forvirringen for os, der er kristne. Vi kvinder må lægge øre til mange beskrivelser af, hvilke roller vi bør påtage os, og især hvilke vi ikke bør påtage os. Den kristne litteratur er spækket med forbud og påbud eller kategoriske meninger om, hvad der er kvindeligt, og hvad der er mandligt, og hvad kvindes rolle er.

Ved kritisk læsning af min egen tekst havde jeg netop overvejet, om denne påstand kan holde over for nutidig kristen litteratur eller refererer til min ungdomslæsning og studier af amerikanske bøger, da jeg faldt over følgende i Udfordringen fra 24. august 1995: »Kvinder 'snakker bare sammen' ... Mænd vil helst 'snakke om noget' ... De (kvinderne) kan tilbringe en hel dag med at snakke sammen - og når manden spørger, hvad de talte om, ved konen ikke, hvad hun skal svare. .. Men at samtale med en kvinde er som at åbne et skab - uden hylder. Alt falder ud hulter til bulter.« Artiklen er et eksempel på, hvordan det, forfatterne selv oplever, bliver til definition af mandlighed og kvindelighed. Det er en formildende omstændighed, at forfatterne opfordrer læserne til studium, blandt andet af erfaringer med kvinders og mænds forskellige måder at snakke på. Jeg vil hermed uden yderligere kommentarer til artiklen give opfordringen videre.

Der har i vor tid ikke været ro, men uro om kvinders liv og endda om kvinders værd i samfund og menighed. Det er vanskeligt at leve sit kvindeliv, når hovedet fyldes af kategoriske udtalelser, påbud, forbud, råd og advarsler. Forvirringen bliver ikke mindre, når man sammenholder udsagnene med Guds ord, for det er for mig ofte umuligt at se en sammenhæng mellem det, nogle af mine kristne lærere har givet/giver udtryk for, og det, jeg selv kan læse mig til i Bibelen.

Den store forskel

Udtrykket »Hurra for den lille forskel« er brugt i mange sammenhænge, kommercielt og for sjov. Forskellen er *stor!* Der er grund til et højt hurra for den store forskel - alvorligt ment!

De fænomener, vi har med at gøre i tilværelsen, er ikke ens. Vi lever i en verden med ligheder og forskelle. Dette gælder også os selv. Gud skabte os:

- ❖ Ensartede som mennesker
- ❖ Forskellige som individer
- ❖ Med en afgørende forskel: Kvinde eller mand

Ensartede mennesker

For det første er vi skabt i Guds billede (1 Mos 1). Det betyder ikke, at vi er som Gud. Der er væsensforskell! Gudbilledligheden betyder, at vi bærer Guds præg og reflekterer Gud i f.eks. vores evne til at udfolde kreativitet, vise kærlighed og kommunikere. Gud har skabt os til på en række punkter at ligne ham og dermed kunne relatere til ham.

Vi er skabt i Guds billede netop som mand og kvinde. Manden ligner ikke Gud mere end kvinden. Gud er ikke mand. Gud er slet ikke menneske. Gud er personlig, men ikke et køn. Vi siger »han«, fordi vi kun kan bruge vores - trods alle vore kvaliteter - begrænsede fantasi og evne til at beskrive og tale om Gud. Der er ingen kønsdiskrimination i det. Gud beskrives på forskellig vis i mandlige billeder, blandt andet som far og konge. Det er billeder, udtryk, der viser, at Gud er personlig, og som beskriver hans egenskaber. Men lige så lidt som at Gud er led i en kongelig arvefølge, lige så lidt betyder brugen af dette billede, at Gud er mand. Ligheden viser sig blandt andet i det menneskelige forhold mand-kvinde, samhørigheden og kærligheden, som er et billede på menneskets forhold til Gud.

Forskellige individer

For det andet har vi »ensartede mennesker« fået forskellig »påklædning« f.eks. i form af anlæg for musisk udfoldelse, fysisk aktivitet, intellektuel gymnastik og åndelig indsigt og opgaver. De forskellige påklædninger tjener som gensidigt supplement, så vi for eksempel kan være med til at opbygge hinanden (1 Kor 12 og 14,26). Disse individuelle påklædninger, som kan udvikles mere eller mindre, er ikke kønsspecifikke. De findes hos mænd og kvinder - i forskellige design, men gjort af samme stof.

To køn

For det tredje er vi skabt med en grundlæggende forskel mennesker imellem, nemlig forskellen mellem kvinder og mænd.

Der er en forskel. Den er stor, og vi har et stort behov for at beskrive og få hold på den. Mange taler imidlertid vagt om forskellen på kønnene og foretrækker termer som »mere end« og »mindre end«, for eksempel: »Kvinder er mere omsorgsfulde end mænd«, »Kvinder er mindre handlingsorienterede end mænd«, »Mænd er mindre intuitive end kvinder«, »Mænd er mere ambitiøse end kvinder.« Den vage

udtryksmåde skyldes måske, at man netop ønsker at undgå at definere forskellen kategorisk uden at have belæg for det. Samtidig ønsker man dog at kunne beskrive forskelle, at finde nogle passende kasser, for mange af os synes, at tilværelsen er nemmere i kasser. For nogle, bl.a. feminister og New Age-inspirerede, dækker den vage udtryksmåde over en tendens til at søge lighed frem for at se forskellene i øjnene.

Det er vanskeligt at være præcis. Det er vanskeligt at give en karakteristik af kvinder, uden at det samme kan siges om mænd og omvendt. Hvordan kan forskellen beskrives? Hvordan kan den måles? Hvordan kan vi være sikre? Hvad taler vi egentlig om?

I mange bøger - skrevet af kristne forfattere såvel som forfattere med et andet livssyn - beskrives forskellen på mandlighed og kvindelighed fuldstændig uden anden argumentation end forfatterens personlige mening, men ofte krydret med fortællinger om møder med nogle mennesker, der netop er sådan, som forfatteren hævder, hhv. mænd og kvinder er.

Hvor mange kvinder skal vi mon høre om, der er mere omsorgsfulde end mænd, for at vide, at omsorg er et særligt kvindeligt kendetegn? Fem, hundrede, en vis procentdel af befolkningen? Hvordan har vores bevisførelse det senere, når en etnologisk artikel fremlægger statistisk materiale, der påviser det stik modsatte synspunkt? Er kvindelighed mon noget andet i et fjernt land?

Ved hjælp af konkrete videnskabelige målinger er der forsket meget i den biologiske basis for kønsspecifik adfærd. Resultaterne fremviser forskelle i de fysiologiske systemer, som vi ikke ser med det blotte øje, og påviser for eksempel forskelle i evnen til at tackle stress. Forskningen understøtter betydningen af kønsforskellen. Der er god grund til at medtage disse resultater i argumentationen for kønsforskellene, selvom mikrobiologisk forskning hele tiden udvikles og går nye veje. Men biologien kan endnu ikke - om nogensinde - give os et bud på, præcis hvilke egenskaber der er hhv. mandlige og kvindelige.

Den problematiske forskel

For mange er det heldigvis en selvfølge at være opmærksom på sit eget køn. Det er sundt. Men nogle gør (ubevidst) meget for *ikke* at have denne opmærksomhed. Alle, der forsøger at undgå spørgsmål og tanker om eget køn, har deres grund til det. Forstyrrelser i kønsidentiteten kan være særdeles smertefuldt og kan have store konsekvenser for ens liv og velbefindende. For eksempel skyldes homoseksualitet og biseksualitet problemer med at forstå og føle sig selv som mand eller kvinde. Mange enlige kæmper med seksualiteten, som i et bevidst afholdende liv ikke kommer fuldt til udtryk. Adskillige ægteskaber lider under den ene eller begge ægtefællers problemer med deres køn.

Man kan imidlertid *vælge* at begynde at se sig selv i øjnene som et seksuelt individ. Det er udgangspunktet for at kunne forholde sig til andre i det relationsforhold, Gud har sat os i: Kvinde - mand.

Et andet skridt - og det er det vigtigste for at holde opmærksomheden på virkeligheden - er at tænke på sig selv som *skabt* og overveje, hvad det betyder. Vores identitet er ikke noget, vi skal ud og skaffe via et lækkert udseende, en flot karriere, et godt familieliv, en from livsførelse eller noget som helst andet. Det er heller ikke noget, vi skal ind og hente inde i os selv via indre balance, selvstændighed eller personlig udvikling. Identiteten har vi fået i og med, at vi er skabt. Jeg ved, hvem jeg er som mand og som kvinde, når jeg ved, at Gud har skabt mig og hvorfor. Jeg er skabt i Guds billede til at leve i relation til ham og til andre mennesker. Det primære relationsforhold er det ægteskabelige, fordi det er her, den menneskelige relation bliver et billede på Guds kærlighedsforhold til mennesker.

Relationsforholdet - såvel til Gud som til andre mennesker - er siden skabelsen blevet influeret af synd. Det er vores følelse af identitet og kønsidentitet derfor også. Når vi tvivler på vores identitet eller er forvirrede over kønsforskellene, skyldes det syndens indflydelse. Svigt i familielivet medfører psykiske problemer for børn og voksne. I kulturelle og samfundsmæssige forhold ses syndens mærke for eksempel i forsøget på at gøre mænd og kvinder ens. I kirken kommer synden blandt andet til udtryk i undertrykkelse af kvinder - fx ved manglende brug af kvinder som sjælesørgere, skriftemødre og ledere af mange slags. Fravalget af kvinders arbejdskraft tyder på undervurdering af kvinders evner.

At syndefaldet er trængt ind i alle dele af skaberværket, inklusive relationerne, gør det ikke nemmere at fatte, hvad kvindelighed er, for vi ser et ødelagt skaberværk.

Selvom vi forsøger at beskrive forskellen, vil ligheden og forskellen mellem mand og kvinde nok blive ved med at være et mysterium, indtil vi skal se hele sammenhængen fuldt ud, sådan som Gud havde tænkt det inden syndefaldet. Bibelen giver os ikke klare definitioner, der kan retfærdiggøre lister over mandlige og kvindelige træk. Faktisk er det dejligt befriende at droppe udredninger og forklaringer og blot hvile i, at *jeg er den kvinde, jeg er!*

Hvad er så forskellen?

Ved vi da slet ingenting om forskellen, så vi kan komme tættere på en definition af kvindelighed? Inspireret af Larry Crabb tror jeg, at vi kan nærme os en definition ad tre veje:

1. Intuition
2. Erfaring
3. Teologisk vurdering

Intuitionens vej

Jeg er kvinde - derfor ved jeg, hvad det at være kvinde er. Jeg sanser det. Jeg mærker det i hele min krop. Jeg kan muligvis ikke beskrive det, så det giver mening for andre, men jeg ved det! At benytte sin intuition er en måde at få viden og vished på. Men jeg kan ikke på grundlag af min intuitive oplevelse af at være kvinde slutte, at sådan er kvinder. Forskellige kvinder kan, som jeg tidligere har nævnt, opleve det at være kvinde forskelligt. Intuitionen er en vej til erkendelse, men den giver ikke en videnskabelig eller intellektuel indsigt, som kan overføres til andre.

Vores intuitive evne kan bibringe os megen viden om kvindelighed. Intuitionen er et redskab, der bor i vores krop. Den kan opfattes som summen af alle følelser og sanser. Den kan ikke bruges som argument over for andre, men den kan vejlede mig. Når jeg hører andres mening om kvindelighed, kan jeg vurdere rigtigheden af det ved hjælp af min intuition. Jeg kan mærke efter, om det, der bliver sagt, stemmer overens med min egen oplevelse af mit køn. Intuitionen kan derimod aldrig blive en vejleder for andre end mig selv. Jeg kan ikke argumentere over for andre med min intuition. Intuitionen er mit ja eller nej til et givent forhold og kan ikke overføres på andre.

Erfaringens vej

Ligesom intuitionen kun er personlig, har også erfaringerne deres begrænsning. Mange erfaringer kan give os en pejling, men ikke være rettesnor. Det kan kun Guds ord.

Bibelens vej

Det er den eneste sikre vej. En fremstilling af, hvad Bibelen siger om kvinden, findes andetsteds i denne bog.

I det efterfølgende vil jeg væve de tre veje ind i argumentationen. Jeg er selv inspireret af psykiateren Jean Baker Miller, som bygger sine tanker på egen intuition og erfaring fra mødet med mange kvinder. Hendes overvejelser og erfaringer stemmer meget godt overens med mine egne, der også bygger på mødet med mange kvinder, og underbygger fra en psykologisk vinkel Guds ord om kvinder.

Det overlades til læseren selv at gå de tre veje: At studere Guds ord, at sammenligne med den omgivende virkelighed, (det er derfra, vi får erfaringerne) og at mærke ved hjælp af din intuition, om det passer på dig som kvinde. På den sidste vej kan mænd ikke være med!

Kvindelig organisering

Kvindens særegenhed består i ønsket om og stræben efter at tilrettelægge deres liv med henblik på at tjene andre. Det er langt fra altid et udtalt ønske, men skal snarere opfattes som en dyb drift, som i en kvindes frie liv kommer til udtryk i mange af hendes engagementer. Behovet opfyldes primært i forhold til mænd og børn.

Jean Baker Miller er talsmand for denne påstand² og sætter på trods af sin teoretiske baggrund spørgsmålstegn ved, om Freuds definition af id, ego og superego passer på kvinder.

Freuds personlighedsteori forklarer menneskets styrende principper. Han giver forskellig forklaring på de styrende principper hos mænd og kvinder, men i begge tilfælde er der tale om, at vi opdrages til og trænes i at blive repræsentanter for vores kultur og dens normer. Miller modsiger Freud og hævder, at kvinder er anderledes: »Kvinder har andre styrende principper, som deres psyke opbygges omkring. Et af disse principper er, at de eksisterer for at tjene andre menneskers behov.« Hun mener således, at kvinders psykiske strukturer ikke dannes med henblik på at repræsentere de aktuelle omgivelser, men derimod ud fra behovet for at tjene andre.

Man kan få en fornemmelse af, at Millers ide er overensstemmende med »kvinderne tilbage til kødgryderne«-holdningen. Men det er helt modsat. Miller mener oprigtigt, at kvindens dybeste behov er at være til gavn for andre. Kvinder søger derfor bevidst eller ubevidst, at forme deres tilværelse, så de kan hjælpe og støtte andre.

Miller bygger sin teori på erfaringer fra sit arbejde som læge og psykiater. Hun bruger muligvis også sin intuition. Jeg ved det ikke, men hun rammer i hvert tilfælde direkte ind i min. Jeg føler, at jeg dybt i mig har den drift i retning af at tjene andre, som hun kalder »at organisere mit liv med henblik på at tjene andre«. Min erfaring fra mit liv og andre kvinders udsagn bekræfter det.

I den kristelige kontekst, hvor jeg har hørt om tjeneste, har det som tidligere nævnt oftest været formuleret som påbud. Dertil har der været endeløse forklaringer, bortforklaringer og forsøg på at få underordningsprincippet til at passe ind i det moderne samfund.

Miller derimod beskriver tjeneste som et psykologisk behov hos kvinden og går således dybere end til adfærd og roller. Det drejer sig om kvindeidentitet, om spørgsmålet »Hvem er jeg?« Millers *erfaringer* svarer helt til *bibelske udsagn* om kvinden. For eksempel siges det om Eva i 2 Mos 2,30, at hun blev skabt som en hjælper, der svarede til Adam. Der står ikke, at hjælpen består i altid at stå for madlavningen i familien og være den, der bager bollerne til menighedsmøderne. Ann Brown beskriver begrebet hjælper ved at gå tilbage til den oprindelige tekst:³ Det hebraiske ord *ezer*, der er oversat med

hjælper, har en anden betydning end *medhjælp*, som er det ord, der blev brugt i den gamle danske bibeloversættelse. Udtrykket medhjælp har åbenbart givet mange bibelfortolkere associationer i retning af hushjælp; måske er det derfra, det med køkkenregionen kommer.

Ann Brown påpeger, at 15 ud af de 21 gange, *ezer* er brugt i GT, refererer ordet til Gud som hjælper. For eksempel i Salme 45,1: »Gud er vor tilflugt og styrke, altid at finde som hjælp i trængsler.« Det vil sige, at det, at kvinden er skabt som hjælper, ikke er nedladende ment. Gud er selv en hjælper. Kvinden ligner Gud ved at have denne egenskab!

Bibelen beskriver ikke kun kvinden som *ezer*, men som *ezer kenegdo*, der betyder »en hjælper, der svarer til/korresponderer med/passes med«. At en kvinde er hjælper, betyder altså, at hun med den egenskab svarer til manden og passer godt til ham. Det er da herligt! At hendes primære hjælperdrift er rettet mod manden og ikke mod samfund, virksomhedsdrift eller andet er udtryk for det særlige forhold, en mand og en kvinde har til hinanden. De passer sammen - er til for hinanden. De er ligeværdige, men forskellige.

Kvindens hjælperfunktion indebærer ikke, at hun skal være hjælper på en bestemt måde ved at gøre særligt kvindelige ting eller indgå i en defineret kvinderolle. En sådan rolle er nemlig ikke defineret i Bibelen. Der må erfaring og intuition til for at finde den måde, den enkelte kvinde passer godt til sin mand på. Den kvinde, der ikke har en mand, organiserer tilsvarende sit liv med henblik på at hjælpe og tjene andre - blot med et andet første punkt end manden. Hun gør det ikke, fordi hun skal, men fordi hun er kvinde; det ligger i hendes natur.

Det er en total misforståelse at tro, at kvinden har et ønske om at blive tvunget til at tjene. Hvad enten vi taler om tvang i egentlig forstand eller den form for følelsesmæssig tvang, der ligger i forventninger fra mand, familie, menighed og samfund, virker tvang ikke motiverende - tværtimod. Mange kvinder føler sig presset til at gå ind i rollen som hustru, mor, medhjælp i menigheden eller som lønarbejder med »en tjenende engels sindelag«. Det er ikke frugtbart for nogen. Misforståelse skaber problemer for begge køn og især i det nære samspil mellem mand og kvinde. Af angst for at blive fanget i et uværdigt og mandsdominerende spil hæmmes kvinder i udfoldelsen af deres kvindelighed - driften mod at tjene andres behov. Mænd (og kvinder indbyrdes) øver psykisk vold mod kvinder, når de forsøger at tvinge dem til at gøre det, som kun er tilfredsstillende, når det kommer fra hjertet. Vores kultur - og i særlig grad den kristne subkultur er præget af dette misforhold. Kvinden har ikke underordnet sig, men er blevet underordnet, tvunget af konkrete omstændigheder og forventninger.

At tjene og underordne sig forveksles ofte med at være underdanig og opofrende; og det ender i værste fald med martyrollen. Men tjeneste er et ligeværdigt forhold, når den, der tjener, selv ønsker det og gør det for at opfylde sit eget behov for at tjene.

Ligeledes er underordning et ligeværdigt forhold. Det er et relationsbegreb og ikke udtryk for værdiforskelle. I relationen mellem Gud Fader og Jesus underordner Jesus sig Faderen på en måde, som Faderen ikke underordner sig Sønnen. Det betyder ikke, at Jesus er mindre værd end Gud Fader, men at han i den funktion, hvor han skulle tjene mennesket, underordnede sig. Jesus og Gud Fader er forskellige (i funktion) og samtidig en enhed - en enhed i hvilken Helligånden også er med. Underordning er en del af Guds system. Der er forskel på mandens og kvindens funktion samtidig med, at de i ægteskabet bliver et.

I ægteskabet formaner mand og kvinde til at underordne sig hinanden (Ef 5,21f). Den ene part formaner ikke til at tvinge den anden; begge skal give sig selv til den anden. Hustruerne formaner derefter specielt til at underordne sig deres mænd med den begrundelse, at manden er kvindens hoved, ligesom Kristus er kirkens hoved og sit legemes frelser. Hvorfor skulle man ikke tage mod formaningen og underordne sig give sig selv - for en mand, som giver sig selv for en, som Kristus

gjorde? - han forsøger i hvert tilfælde på det, hvis han tager mod sin formaning. Han er tillige hoved for sin kvinde på samme måde, som Kristus er mandens hoved, og Gud er hoved for Kristus (1 Kor 1). Hvad NT præcis mener med hoved er vanskeligt at udrede, uden at gå over til gætterier. Helt åbenlyst er det dog, at billedet antyder *en stærk tilknytning* mellem Gud og mennesker og mellem mand og kvinde. Det antyder også en form for autoritet - en autoritet, der har sit grundlag i den anden parts ønske om og behov for at underordne sig. Der er ingen steder i Bibelen tale om autoritær udøvelse af magt, når det gælder forholdet mellem mand og kvinde. Gud er heller ikke autoritær i sit forhold til mennesker. Tværtimod opfordrer han os til at vælge at tjene ham. Med Gud som forbillede må autoritet udtrykkes gennem kærlighed og omsorg.

Det ødelagte forhold mellem mand og kvinde, som vi ser så mange resultater af, er en af syndefaldets mange konsekvenser. Gud har ikke bedt manden herske over kvinden, fordi der er velsignelse ved det hverken for manden eller kvinden. At mænd igen og igen hersker over kvinder ved at *tvinge* dem til underordning med psykisk og fysisk vold, er en del af den forbandelse, Gud pålagde kvinden efter syndefaldet (1 Mos 3,16). Da mennesket, både Eva og Adam, ødelagde deres relation til Gud, blev deres indbyrdes relation også ødelagt, invaderet af synd. Ligeledes blev kvindens drift i retning af at tjene andre syndig, så vi spræller i garnet og vil ikke tjene, selvom vi mærker behovet for og lysten til det. Der er en indre konflikt - også i kønsidentiteten. Da synden kom ind i verden, kom den overalt. Guds dom over Eva berører hendes femininitet. Hun skal føde børn med smerte, og der kommer smerte ind i relationen til Adam.

Derfor har vi brug for formaninger fra Guds ord og fra hinanden til hele tiden at være dem, vi er, til at arbejde på at opretholde positive relationer og til at aflægge synden. Formaning er langt fra det samme som tvang, undertrykkelse og pres.

Tilknytning

Jeg tror, at et aspekt af kvinders hjælperfunktion bl.a. kommer frem i det store behov for tilknytning til andre. Ingen mennesker kan leve i isolation uden at nedbrydes psykisk på ganske kort tid. Vi er skabt til at leve i relationer. Vi lærer og udvikles i kontakt med andre mennesker, og det er ofte i kontakt med andre, vi rigtig føler, at vi lever. Individuel udvikling, for både mænd og kvinder, kan faktisk kun ske gennem relationer.

Kvindens identitetsfølelse hviler i høj grad på muligheden for at skabe og opretholde de tilknytningsforhold, der er så vigtige for os alle. Således har kvinder stor betydning for familieliv og venskaber ved at styrke relationerne.

Kvindens store trang til tilknytning kan imidlertid også have en negativ side. Den fører ofte til underdanighed i forhold til mænd. Det forekommer for eksempel, når kvinden er så angst for at miste forholdet, at hun bliver sammen med en mand, som ønsker at herske over hende. Mange kvinder gifter sig med en mand, de egentlig ikke har det godt med, fordi det gør for ondt at bryde kæresteforholdet. Han bryder det ikke, for han oplever, at hun langsomt er på vej til at blive, sådan som han ønsker det. Hun bliver underdanig. Mange bliver i dårlige ægteskaber af samme grund: Han undertrykker, hun lader sig undertrykke. De kunne vælge at ændre på det destruktive forhold, men gør det ikke. For kvindens vedkommende måske fordi det at have et dårligt forhold er bedre end risikoen for at miste det. Helt ekstremt, men desværre hyppigt forekommende, er det, når kvinder bliver hos mænd, som mishandler dem fysisk eller psykisk.

Fordi tilknytning betyder så meget for kvinder, er tab af tilknytning farlig. Ved tab af et forhold vil kvinden nemlig ofte føle det, som om en del af hendes identitet er tabt.

Jeg kan ikke føre bibelske beviser for, at kvinder i højere grad end mænd har behov for og arbejder på tilknytning. Jeg ser det som en meget nærliggende afledning af hjælperfunktionen, men må understrege, at jeg udelukkende argumenterer ud fra intuition og erfaring. Alligevel er jeg allerede på gyngende grund i argumentationen. Mon Gud har givet os så lidt konkret information om forskellen på mands og kvindes psyke, for at vi skal bevare mystikken? Eller måske fordi vi skal afholde os fra at bruge alt for mange kræfter på præcise definitioner med tilhørende regelsæt om, hvordan vi bør leve som mand og kvinde?

Hvad en kvinde dog kan!

En kvinde kan mere end snakke hele dagen uden bagefter at kunne huske, hvad hun snakkede om! Det er faktisk fantastisk, hvor meget kvinder kan i forhold til, hvad de har ry for. Hvis vi kun bygger på egen intuition og erfaring, kan vi gå galt i byen. Vi må have Guds ord med, når vi beskriver en kvindes evner.

Nogle tror, at kvinder *kun* kan være hjælpere. Det er ikke rigtigt. Vi har ikke alle samtlige af de bedste egenskaber, Gud har skabt, men vi har hver især en god portion. Både mænd og kvinder har mulighed for at håndtere de gudgivne egenskaber, så de udvikles og udfolder sig. Vi lever også alle med den risiko, at vi graver vore talenter ned. Når tjenestegerninger påtvinges en kvinde, sættes hun i en position, hvor energi og lyst dør. Tjenesten bliver en lidelse og opfylder ikke hendes behov for at være noget for andre. Hun mister mod og evne til at opfylde andre af sine behov og stagnerer. At tjene er et valg. Dette valg har kvinder et stort behov for at træffe som en omfattende del af deres tilværelse.

Nogle kvinder kan vælge at opfylde deres behov ved at tjene andre og samtidig udfolde sig på andre områder. Vi har et rigtig godt eksempel i Ordsprogenes Bog 31,10-31. Her beskrives en dygtig kvinde. Læg mærke til, hvad der siges om hende (teksten gengives i udpluk):

Hun handler godt imod sin mand, hun sørger for uld og hør, hendes hænder sætter rokken i gang, hendes fingre griber om tenen. Hun åbner sin hånd for den hjælpeløse, hun rækker hænderne frem mod den fattige.

Den kvindelige identitet som hjælper står stærkt i beskrivelsen. Men der står også om hende:

Hun er som handelsmandens skibe, langvejsfra henter hun føden. Hun står op, mens det endnu er nat, hun skaffer føde til sit hus og giver ordre til sine piger. Efter moden overvejelse skaffer hun sig en mark, for frugten af sit arbejde planter hun en vingård. Hun binder styrke om lænderne, hun gør sine arme stærke. Hun laver linnedkjortler og sælger dem, hun leverer bæltter til købmanden. Hun er klædt i styrke og anseelse. Hun tager til orde med visdom, der er venlig belæring i hendes tale.

Denne tekst er en beskrivelse af *en kvinde*, ikke en mand, skønt de omtalte egenskaber er nogle af dem, der ofte betragtes som mandlige. Vi har intet bibelsk belæg for, at forretningstalent, arbejdsiver, bevidst arbejde på at styrke kroppen, psykisk styrke samt visdom er enten mandligt eller kvindeligt. Her har vi en kvinde med sådanne egenskaber og med en stærk kvindeidentitet, en, der har organiseret sit liv om at tjene mand, børn og hele sin husholdning. Hendes måde at organisere på medførte arbejde uden for hjemmet og gav hende offentlig berømmelse. Eksemplet viser en stærk kvinde, der kan langt mere end at passe det nære.

Er det så kvinderollen, som, vi skal stræbe efter? Nej, hun er en model blandt mange. Hun kan være et forbillede for andre kvinder blandt andet for forretningskvinder - ved det, at hun frygtede Herren. En kvinde, der frygter Herren, skal berømmes.

Vi står over for udfordringen at skabe muligheder for at opbygge en livsform, der lader kvinder tjene andre uden at være underdanige. Erhvervs livet lader meget tilbage at ønske, men er dog godt på vej. Mulighederne for kvinders udfoldelse i menighederne - på kvindelige præmisser - er derimod katastrofale. Mange steder er der så mange forventninger til, hvordan en kvindes menighedstjeneste skal forme sig, at det hindrer enhver form for selvstændighed og kreativitet egenskaber, som kvinder også ønsker, skal komme til udtryk.

Kvindebilleder

Det er godt at have forbilleder, det at se noget i andre mennesker, som man gerne selv vil eje: egenskaber, man gerne vil stræbe efter at udvikle, adfærd, men gerne selv vil udvise osv. Vi bliver mere bevidste om vores egen færd, når vi har forbilleder. Vi udvikler os, når vi står på tær på at nå noget.

At have en kvinde som forbillede er at betragte en kvinderolle, som man gerne vil have, fordi man anser den for eftertragtelssværdig. Nogle ser en kvinde, som klæder sig smukt, og tænker: Jeg vil også være en smuk kvinde. Nogle ser en kvinde, som viser stor omsorg for mennesker i menigheden, og beslutter: Jeg vil også vise omsorg i min menighed. Nogle hører en kvinde tale rent ud om, hvad hun føler og tænker. En, der hører hende, vil forsøge at udtrykke sig lige så frit. Personer i vores nære omgangskreds kan være forbilleder lige så vel som nogle, vi bare ser på TV. Nogle kvinder kan være til inspiration ved deres blotte tilstedeværelse.

I Bibelen er der mange kvinder, som er blevet forbilleder for andre. Der optræder adskillige dejlige kvinder og mange forskellige kvinder. Selv elsker jeg dronning Esther: Hun lever i en fremmed kultur blandt fremmede mennesker, som ydermere er fjender af og herskere over hendes eget folk. Hun indgår mange kompromiser med sin egen og den fremmede kultur. Men hun tror, Gud har en opgave til hende i det fremmede miljø, og derfor træder hun direkte ind i et liv, der er farligt og - på trods af al kongelig glans - nedværdigende for hende. Hun tjente Gud, sit folk og sin konge, og hun var meget modig og handlekraftig.

Der er stor forskel på at finde forbilleder blandt andre kvinder og at få at vide, at man skal eller bør være som den eller den. Nogle opfordres til at søge at blive som en bestemt model. Bibelen rummer som nævnt flere mulige forbilleder, kvinder, vi kan bruge som modeller. Men Bibelen siger ikke: Hun er en rigtig kvinde, hendes rolle skal du lære! Derfor skal vi heller ikke sige det!

Jeg vil opfordre de kvinder, der har problemer med deres kvindeidentitet til først at se på sig selv - konkret i spejlet - og derefter spejle sig i Guds ord. Derefter vil det være givende at vende blikket udad, at se på andre kvinder. Hvem repræsenterer de egenskaber, som du selv vil stræbe efter? Tænk konkret, så du ikke bare sætter en søster op på piedestalen, men gør dig præcise tanker om, hvad det er hos hende, der er værdifuldt i dine øjne. Vi skal ikke bruge vores forbilleder til at blive som dem, men til at tænke kreativt om vores egen udvikling, til at få mod til at handle anderledes eller til at blive bekræftet i vores egen kvindelighed og ikke mindst til at glæde os over at være kvinder.

Hvis vi rigtig kender og accepterer vores identitet, er al tale om rolle måske slet ikke nødvendig. En kvinde er en kvinde og danner dermed sin kvinderolle. Hun skal ikke presses ind i bestemte roller. Hun

"Kvindelighed" er skrevet af Lone Dalsgaard.
Artiklen er oprindeligt udgivet i essay-samlingen "Køn og identitet", Credo Forlag 1996.

skal ikke indlære givne roller. Hun *er* - og hun kan stræbe efter at blive mere af det, hun i forvejen er: kvinde!

Litteratur

Brown, Ann: *Apology to women*, IVP Leicester, 1991.
Crabb, Larry: *Han och han*, HF's Forlag, Malmø 1992.
Johansson, Per Staffan: *Identitet og relationer*, Nordiska L'abri 1987.
Miller, Jean Baker: *Mod en ny kvinde psykologi*, Fremad 1977.
Olafsrud, Kari og Ole-Magnus: *Det er ikke det, jeg siger!* i *Udfordringen* nr. 34/95.

Noter

---

¹ Et individ kan skabes og overleve med kromosomfejl, som ødelægger kønsidentiteten. Det skaber helt specielle problematiske livsvilkår for disse mennesker. I denne artikel fravælges behandlingen af dette.

² Jean Baker Miller arbejder ud fra et psykodynamisk perspektiv.

³ Ann Brown s. 88.